

Programma Economie en vrije tijdsbesteding

Inleiding Programma Economie en vrije tijdsbesteding

Inleiding

Inleiding Programma Economie en Vrijtijdsbesteding (terugblik 2025)

In het coalitieakkoord 2022–2026 was de ambitie uitgesproken om Twenterand verder te ontwikkelen tot een economisch sterke gemeente met een sociaal kloppend hart. Het programma Economie en Vrijtijdsbesteding droeg hier in 2025 opnieuw aanzienlijk aan bij. Het omvatte de beleidsterreinen economie, werkgelegenheid, landelijk gebied, recreatie & toerisme, cultuur, sport & bewegen en subsidiebeleid – een samenhangend geheel dat elkaar versterkte en bijdroeg aan een toekomstbestendige economie en een aantrekkelijk leefklimaat. Deze ambitie bleef in 2025 onverminderd leidend, ook in een jaar waarin landelijke en regionale ontwikkelingen merkbaar waren. In 2025 moest Twenterand opnieuw zorgvuldige keuzes maken. De arbeidsmarkt was krap, waardoor vacatures en projecten vertraging kregen. De val van het kabinet-Schoof zorgde voor extra onzekerheid. Tegelijkertijd kende Twenterand interne bestuurlijke en organisatorische veranderingen die om wendbaarheid en duidelijke prioritering vroegen. Ondanks deze omstandigheden kijken we terug op een jaar waarin belangrijke stappen zijn gezet en waarin samenwerking, veerkracht en zorgvuldigheid centraal stonden. Hieronder volgt een terugblik per doelenboom.

Doelenboom Cultuur en Recreatie & Toerisme

Cultuur bleef in 2025 een belangrijke drager van talentontwikkeling en sociale verbondenheid in Twenterand. Er werd gestart met het nieuwe cultuurplan, dat de basis vormde voor een leer- en experimenteerfase in 2026–2027. In dit traject wordt samen met culturele verenigingen onderzocht welke vormen van samenwerking en ondersteuning het meest effectief zijn. De geplande proeftuinen voor cultuurcommunicatie en vernieuwende programmering maken hiervan deel uit en lopen door in 2026.

Ook in 2025 namen opnieuw veel basisschoolleerlingen deel aan cultuureducatie via de provinciale regeling, en werd de functie van cultuurmakelaar opnieuw ingevuld. Mede dankzij een bijdrage van de Cultuurregio is er een theaterproject uitgevoerd welke gericht was op jongeren. Voor het bibliotheekwerk liep een extern onderzoek naar een toekomstbestendige voorziening, vooruitlopend op aangescherpte landelijke kaders. Het culturele aanbod kreeg daarnaast een impuls door een tijdelijke verruiming van het evenementenbudget.

Binnen de vrijetijdseconomie werden alle benodigde onderzoeken afgerond voor integratie van de Nota Vrijtijdseconomie in de Omgevingsvisie. Twenterand bleef actief betrokken bij regionale netwerken die werken aan een toekomstgericht landschap waarin natuur, recreatie en cultuur in samenhang worden ontwikkeld. De gebiedsmarketing van de Engbertsdijksvenen kreeg verder vorm, terwijl de uitvoering van de dorpsommetjes door onderbezetting moest worden doorgeschoven naar de volgende bestuursperiode.

In het terrassenseizoen van 2025 is een pilot uitgevoerd met verruimde terrastijden. Onder regie van de gemeente, in samenwerking met de Koninklijke Horeca en een externe projectleider, is de pilot zorgvuldig gemonitord en geëvalueerd. Daarbij zijn signalen van omwonenden, ondernemers en handhaving systematisch meegenomen. Uit de evaluatie bleek dat er sprake was van een goede balans tussen levendigheid en leefbaarheid en dat geen noemenswaardige toename van overlast werd geconstateerd. De verruiming draagt daarmee bij aan een gastvrije sfeer in de kernen. Op basis van deze uitkomsten heeft de gemeenteraad besloten de verruimde terrastijden structureel vast te stellen.

Doelenboom Economie en Werkgelegenheid

Twenterand bleef in 2025 inzetten op een sterke, toekomstgerichte economie. Twenterand werkte in 2025 nauw samen met de veertien Twentse gemeenten via de Agenda voor Twente en de Twenteboard. De raad stemde in met het voortzetten van de deelname voor minimaal twee jaar. Twenterand deed actief – en waar nodig kritisch – mee aan dit regionale overleg. Via het Bestuurlijk Overleg Sociaaleconomische Structuurversterking (BOSS) werkten gemeenten en de provincie samen aan innovatie, duurzame groei en een toekomstbestendige economie.

Binnen de kernen werd ruimtelijk en economisch gewerkt aan toekomstbestendige centra. Het uitvoeringsprogramma voor het centrum van Vriezenveen werd vastgesteld en verder uitgewerkt, en ook in andere kernen werd voortgang geboekt. Het investeringsfonds Twenterand Invest gaf daarbij een zichtbare impuls aan initiatieven die economie en leefbaarheid versterkten.

Binnen de regio West Twente werd verder gewerkt aan de gebiedsinventarisatie binnen de Toekomst voor ons Platteland-aanpak. Deze inventarisatie gaf inzicht in de opgaven rond landbouw, natuur, water en sociaaleconomische ontwikkelingen en vormde een stevig fundament voor nieuw beleid.

Voor de Engbertsdijkvenen werd bewust gekozen om pas met participatie te starten wanneer hogere overheden duidelijkheid geven over investeringen in leefbaarheid. Wel werd met omliggende gemeenten gewerkt aan een investeringsprogramma voor recreatieve basisvoorzieningen, dat in 2026 wordt opgeleverd. Ook liepen de voorbereidingen voor een regionaal onderzoek naar toekomstbestendige landbouw rond hoogveengebieden, dat eveneens in 2026 verdergaat.

De agrarische sector werd ondersteund met bijeenkomsten over onder meer biobased teelten en vitale bodems. Door landelijke onzekerheid bleef daadwerkelijke beweging bij agrariërs beperkt, al werden biodiversiteitsprojecten wel succesvol verder versterkt en druk bezocht. Ook de inzet van ervencoaches bleef in 2025 van grote waarde voor bewoners en ondernemers in het buitengebied.

Doelenboom Sport

Sport en bewegen bleven in 2025 essentieel voor een gezonde en betrokken gemeenschap. De uitvoering van het lokale sport- en beweegakkoord en de sport- en beweegvisie werd voortgezet. De inclusieve sportcarrousel bood inwoners met verschillende beperkingen de kans om nieuwe sporten te ontdekken, en samenwerking binnen de regionale werkgroep Inclusief Sporten droeg bij aan het verlagen van drempels voor aangepast sportaanbod.

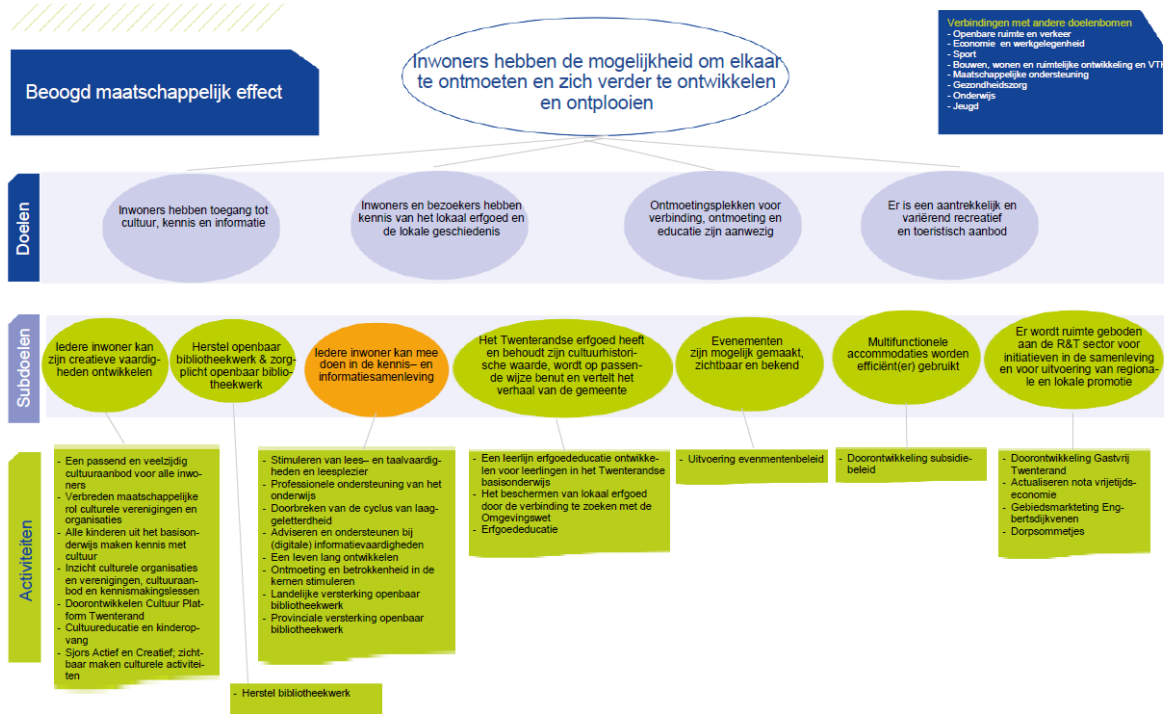
Het platform Actief Twenterand werd verder uitgebreid met meer aanbieders en activiteiten. Het nieuwe project Try Out bereikte veel middelbare scholieren, en Sjors Sportief & Creatief trok opnieuw een grote groep kinderen. De realisatie van inclusieve speeltuinen liep vertraging op doordat in Den Ham werd aangesloten op de herinrichting van de Roelofsbrink en in Vroomshoop nog geen definitieve locatie was bepaald; de uitvoering loopt daarom door in 2026 en 2027.

Verenigingen werden ondersteund via waarderingssubsidies en het project Club Kader Coaching, en het Twents Kennis- en Informatie Event trok opnieuw veel bezoekers. In de sportinfrastructuur werd verder gewerkt aan het vernieuwen van voorzieningen en aan de ontwikkeling van een nieuw sportcentrum voor Vriezenveen, waarvan de besluitvorming in 2026 plaatsvindt. De pumptrackbaan werd in 2025 nog niet gerealiseerd; aanvullende financiering wordt in 2026 verkend zodat deze geschikt wordt voor meerdere doelgroepen. Tot slot werden Twenterandse topsporters ondersteund bij internationale toernooien, wat bijdroeg aan de sportieve uitstraling van de gemeente.

Doelenboom Cultuur en Recreatie & Toerisme

Doelenboom

Cultuur en Recreatie & Toerisme | 2025

Beoogd maatschappelijk effect en doelen Cultuur en Recreatie & Toerisme

Beoogd maatschappelijk effect

Inwoners hebben de mogelijkheid om elkaar te ontmoeten en zich verder te ontwikkelen en ontplooiën

Doelen

Inwoners hebben toegang tot cultuur, kennis en informatie

Hieronder wordt verstaan fysieke ontmoetingsplekken zoals CCK2, De Klaampe, Het Punt en dergelijke, maar ook digitale ontmoetingsplekken.

Inwoners en bezoekers hebben kennis van het lokaal erfgoed en de lokale geschiedenis

Ontmoetingsplekken voor verbinding, ontmoeting en educatie zijn aanwezig

Er is een aantrekkelijk en variërend recreatief en toeristisch aanbod

Tot een aantrekkelijk recreatief en toeristisch aanbod behoort verblijfsrecreatie maar ook de dagrecreatieve voorzieningen zoals routenetwerken, picknickplekken en horeca-voorzieningen. Twente Marketing verzorgt de regionale promotie waarbij Twenterand goed gepositioneerd wordt. Lokaal is ruimte voor nieuwe initiatieven door het wegvallen van Gastvrij Twenterand.

Wat hebben we bereikt

Subdoel: Iedere inwoner kan zijn creatieve vaardigheden ontwikkelen

Wat hebben we daarvoor gedaan

- **Uitvoering Cultuurakkoord**

Omschrijving

Het was de bedoeling om in 2025 te starten met twee proeftuinen. Over de proeftuin communicatie cultuur zijn eerste gesprekken geweest om te kijken wat de mogelijkheden zijn voor een digitaal platform cultuur (samen met de centrummanager). De proeftuin vernieuwende culturele programmering is nog niet gestart, omdat de cultuurmakelaar hierin een belangrijke rol zou spelen. Door wisselingen in de functie van cultuurmakelaar was deze rol een deel van het jaar niet ingevuld. Sinds 1 september 2025 is er weer een cultuurmakelaar. Door de wisselingen is de start van de proeftuin voor vernieuwende lokale culturele programmering uitgesteld.

- **Extra impuls cultuurmakelaar**

Omschrijving

Vanwege beperkte inzet van de cultuurmakelaar (wegens vacature) zijn de werkzaamheden beperkt gebleven tot lopende zaken (zoals bijvoorbeeld de Maand van de Maatschappelijke Agenda, de voorbereidingen van de Toon je Kunst Week en de uitvoering van Sjors Actief & Creatief).

- **Uitvoeringsprogramma Cultuurregio Twente**

Omschrijving

In 2025 is door Twenterand een bedrag van € 17.000 beschikbaar gesteld voor het uitvoeringsprogramma cultuurregio Twente 2023 - 2028. Het doel van dit plan is het versterken van het culturaanbod en samenwerking in de Regio Twente. Uit dit programma werd in Twenterand o.a. de activiteit maakplaatsen (cultuur en techniek voor kinderen, ouderen en volwassenen) uitgevoerd in alle bibliotheekvestigingen in Twenterand. Hiervoor was een bedrag van € 40.000 beschikbaar. Daarnaast is er een Twents cultuurcongres georganiseerd. Via de Cultuurregio werden wij attent gemaakt op een externe subsidie voor de Impuls Jongerenwerk. De Twentse gemeenten konden hiervoor een project indienen. Het project Midzwammernachtsdroom van de Vriezenveense Harmonie heeft vanuit deze Impuls € 22.000 ontvangen. Deze gelden kwamen hierdoor ten goede aan de Twenterandse samenleving.

Wat hebben we bereikt

Subdoel: Herstel openbaar Bibliotheekwerk en zorgplicht openbaar Bibliotheekwerk

Wat hebben we daarvoor gedaan

- **Herstel bibliotheekwerk**

Omschrijving

In 2025 zijn de herstelgelden, die de gemeente ontvangen heeft van het Rijk voor het openbaar bibliotheekwerk, overgemaakt aan de Stichting Openbare Bibliotheek Twenterand. Het doel was het verruimen van de bemane openingstijden van de bibliotheekvestigingen in Westerhaar en Vriezenveen met minimaal 10 uur per week (op basis van de vereisten van de Regeling eenmalige specifieke uitwerking en subsidie toekomstbestendige bibliotheekvoorzieningen).

Wat hebben we bereikt

Subdoel: Evenementen zijn mogelijk gemaakt en bekend

Wat hebben we daarvoor gedaan

- **Uitbreiding subsidieregeling cultuur**

Omschrijving

In 2025 is het budget voor culturele evenementen eenmalig verhoogd met € 25.000. Daarmee konden diverse waardevolle (kleinschalige) culturele activiteiten worden gerealiseerd die anders niet mogelijk waren. Dit droeg bij aan het versterken van het lokale culturele aanbod en het vergroten van de betrokkenheid in de gemeenschap. Deze activiteiten moesten voldoen aan één van de volgende uitdagingen: sociaal (iedereen doet mee), economische (kunst & techniek) en ruimtelijk (o.a. erfgoed) uitdaging.

Wat hebben we bereikt

Subdoel: Multifunctionele accommodaties worden efficiënt (er) gebruikt

Wat hebben we daarvoor gedaan

- **Doorontwikkeling subsidiebeleid**

Omschrijving

De afgelopen jaren is veel werk verzet om te komen tot een nieuw subsidiebeleid. De nieuwe Algemene subsidieverordening (ASV) is in november 2024 vastgesteld en zou per 1 januari 2027 in werking treden. Parallel hieraan werd gewerkt aan nieuwe subsidieregelingen. In 2025 zijn hiervoor belangrijke stappen gezet: het college is geïnformeerd over de te ontwikkelen regelingen en alle structurele subsidiepartners hebben bericht ontvangen over het voorgenomen beëindigen van subsidies per 2027, inclusief beantwoording van alle zienswijzen uit 2024.

Deze route, gericht op volledige invoering van nieuw subsidiebeleid per 2027, sluit volgens de raad niet meer volledig aan bij de actuele ontwikkelingen. Daarnaast ligt er een wens om de keuze tussen subsidie en inkoop opnieuw te bezien. Hierdoor ontstaat een andere tijdsdynamiek dan eerder voorzien, waardoor het nodig is de oorspronkelijke planning en vervolgstappen opnieuw te bekijken.

Wat hebben we bereikt

Subdoel: Er wordt ruimte geboden aan de R&T sector voor initiatieven in de samenleving en voor uitvoering van regionale en lokale promotie

Wat hebben we daarvoor gedaan

- **Actualiseren Nota Vrijtijdseconomie**

Omschrijving

De Nota Vrijtijdseconomie wordt geïntegreerd - net zoals alle andere ruimtelijke instrumenten - in de Twenterandse Omgevingsvisie. Daarnaast hebben we op regionale schaal ook een richtinggevend afwegingskader voor nieuwe ontwikkelingen ontwikkeld.

- **Deelname verkenning Nationaal Park Sallandse Heuvelrug & Twents Reggedal**

Omschrijving

In 2025 is Twenterand een actief lid gebleven van de netwerkorganisatie Sallandse Heuvelrug & Twents Reggedal om zo qua promotie te kunnen blijven meeliften op de nationale bekendheid van het Nationale Park de Sallandse Heuvelrug. Samen hebben we in het gebied tussen grofweg Ommen en Diepenheim en Raalte en Vroomshoop aan het landschap van de toekomst gewerkt; bijvoorbeeld door de versterking van groenblauwe dooradering, het (her)inrichten van tuinen en het beleefbaarder maken van landschap (o.a. door project Dorpslandschap den Ham). Een landschap met mooie natuur, een groene en gezonde leefomgeving tot in het hart van de dorpen en steden, topcultuur en -erfgoed, duurzaam toerisme en een gezonde economie met perspectief voor de landbouw.

- **Uitvoering gebiedsmarketing Engbertsdijkvenen**

Omschrijving

Het afgelopen jaar zijn we verder gegaan met de gebiedsmarketing voor de Engbertsdijkvenen. Zo zijn onder andere diverse nieuwe informatiepanelen en andere promotieproducten als een filmpje opgeleverd. Daarnaast werken we - samen met partners - aan een investeringsprogramma recreatieve basisvoorzieningen om financiële middelen naar de Engbertsdijkvenen te krijgen. We werken hierin integraal (o.a. recreatie en toerisme, landelijk gebied, verkeer en natuur) samen om alle belangen goed af te wegen en zorgvuldig te werk te gaan.

- **Dorpsommetjes**

Omschrijving

Het afgelopen jaar hebben we vanwege onderbezetting nog geen uitvoering kunnen geven aan deze motie (2024-M15). We willen dit geld bewaren om in de nieuwe bestuursperiode een afweging te maken hoe we dit geld het beste kunnen laten renderen.

Doelenboom Economie en werkgelegenheid

Doelenboom

Economie en Werkgelegenheid | 2025

Beoogd maatschappelijk effect en doelen Economie en Werkgelegenheid

Beoogd maatschappelijk effect

Een economische structuur die ondernemerschap, werkgelegenheid, bestaanszekerheid en daarmee de leefbaarheid versterkt.

Doelen

Stimuleren van duurzame werkgelegenheid

Samen met sociaal domein de werkgelegenheid in Twenterand stimuleren en nog meer de verbinding zoeken tussen economie, een inclusieve arbeidsmarkt en arbeidsparticipatie en onderwijs.

Een stimulerend ondernemersklimaat voor alle economische entiteiten passend bij de gemeente is gerealiseerd

Economische entiteiten betreffen alle ondernemersvormen, zowel commerciële als niet-commerciële bedrijven, zowel in de kernen, op de bedrijventerreinen, als in het buitengebied. Met passend bij de gemeente wordt bedoeld dat het past bij de wensen die de ondernemer in Twenterand heeft.

De gemeente werkt ondernemersgericht

Dit betekent actief informatie/kennis/ervaringen en dergelijke ophalen bij en delen met ondernemers ten behoeve van (beleids)ontwikkeling.

Wat hebben we bereikt

Subdoel: Pro-actieve inzet regionale samenwerking

Wat hebben we daarvoor gedaan

- **Regionale / bovenlokale samenwerking**

Omschrijving

Er is op verschillende terreinen ingezet op een hechte samenwerking met de veertien Twentse gemeenten, onder andere via de Agenda voor Twente en de Twente Board. Het raadsvoorstel om de deelname aan de Agenda voor Twente voor minimaal twee jaar voort te zetten, is aangenomen. Vanuit Twenterand namen we, zowel ambtelijk als bestuurlijk, actief – en waar nodig kritisch – deel aan de Agenda voor Twente en andere regionale verbanden.

Naast onze inzet binnen de Agenda voor Twente bleven we betrokken bij een breed scala aan netwerken en partnerschappen. Dit betreft onder meer de samenwerking met lokale bedrijven, maatschappelijke organisaties en buurgemeenten. Door deze verbindingen te versterken ontstond ruimte om kennis te delen, synergie te creëren en gezamenlijk oplossingen te ontwikkelen voor opkomende uitdagingen. Door te investeren in regionale en bovenlokale samenwerking konden we effectief inspelen op maatschappelijke en economische ontwikkelingen en nieuwe kansen benutten. Ook op het gebied van structuurversterking werd intensief samengewerkt met partners binnen en buiten de regio. Via het Bestuurlijk Overleg Socio-economische Structuurversterking (BOSS) bundelden de Twentse gemeenten en de provincie Overijssel hun krachten om gezamenlijke opgaven op te pakken. Binnen dit overleg werkten we samen aan innovatie, duurzame economische groei en het toekomstbestendig maken van de regionale economie.

Wat hebben we bereikt

Subdoel: Een sociaal en economisch vitaal platteland

Wat hebben we daarvoor gedaan

- **Faciliteren realisatie Provinciaal Programma Landelijk Gebied**

Omschrijving

Ondanks het feit dat er door het kabinet een streep door het NPLG is gehaald zijn we binnen het TVOP (Toekomst Voor Ons Platteland, voorheen PPLG) West Twente verder gegaan met de samenwerking rond transitieopgaven voor het landelijk gebied in de Gebiedstafel West Twente. Daarbij hebben gebiedspartners besloten om stappen voorwaarts te zetten en niet af te wachten wat er vanuit Zwolle of Den Haag komt. Zo zijn we binnen TVOP West Twente in 2025 gestart met uitvoering van een inventarisatie voor het landelijk gebied. Deze inventarisatie wordt per gemeente uitgevoerd en gaat in op landbouw, natuur en water en sociaal economische aspecten. Met deze inventarisatie krijgen we inzicht in de stand van zaken waar we staan met betrekking tot de opgaven in het landelijk gebied. Ook zijn we in 2025 gestart met een traject waarbij toekomstig beleid in kaart wordt gebracht en waarbij de opgaven voor het landelijk voor Twenterand in kaart wordt gebracht.

- **Actualiseren en uitvoering geven aan de economische visie**

Omschrijving

In het najaar van 2024 is door de raad besloten de economische visie als uitgangspunt op te nemen in de te ontwikkelen Omgevingsvisie 2.0. Er is in 2025 gewerkt aan deze omgevingsvisie, ook op economisch gebied. Zo is bijvoorbeeld de Ruimtelijk Economische Bouwsteen Twente 2040 (REB Twente) vastgesteld, die onderdeel zal gaan uitmaken van de omgevingsvisie. Daarnaast is er vanuit economisch perspectief meegewerkt en meegedacht aan de diverse scenario's in de omgevingsvisie.

- **Ontwikkelen visie landelijk gebied**

Omschrijving

De visie voor het landelijk gebied is onderdeel geworden van het traject van de omgevingsvisie. Derhalve is deze niet opgesteld in 2025. In de slotnota is voorgesteld om € 25.000 over te hevelen naar 2026.

- **Ontwikkelen toekomstvisie- en toekomstperspectief Engbertsdijkvenen**

Omschrijving

We hebben samen met de gemeenten Hardenberg en Tubbergen besloten dat er eerst toezeggingen moeten worden gedaan over (grote) investeringen in de leefbaarheid van Engbertsdijkvenen vanuit provincie/Rijk/EU, alvorens wij in participatie met inwoners, ondernemers en andere stakeholders gaan starten met een gebiedsvisie voor Engbertsdijkvenen. Dit om nieuwe teleurstellingen van inwoners en ondernemers te voorkomen en verwachtingen waar te kunnen maken. We zijn met de gemeenten Hardenberg en Tubbergen in 2025 wel gestart met het opstellen van een 'Investeringsprogramma Recreatieve Basisvoorzieningen', dat als basis dient voor de gesprekken met overheidspartners over het beschikbaar stellen van financiële middelen voor EDV. Dit rapport moet in Q2 2026 gereed zijn.

Voor het ontwikkelen van toekomstperspectief van de landbouw hebben we in 2025 contact gezocht andere Twentse gemeenten met N2000 hoogveengebied binnen de gemeente. Samen met deze gemeenten, Groene Metropool Twente en kennispartners willen we een onderzoek starten rond toekomstbestendige landbouw rond deze gebieden. De gesprekken lopen nog en zullen naar verwachting in 2026 tot resultaten leiden. Er komen nog diverse kosten op dit gebied derhalve is in de slotnota voorgesteld om € 35.000 over te hevelen naar 2026.

- **Ondersteuning transitie landbouwbeleid**

Omschrijving

Ook in 2025 zijn we doorgegaan met het organiseren van bijeenkomsten, die agrariërs moeten helpen bij het toekomstbestendig maken van hun bedrijf. In het voorjaar hebben we een bijeenkomst georganiseerd over biobased teelten voor bouwmaterialen en mestvergisting en in het najaar een bijeenkomst over het werken aan een vitale bodem.

Helaas was er in 2025 door de gang van zaken rond het kabinet en het uitblijven van beleidskeuzes weinig beweging bij agrariërs rond landbouwtransitie. De opgaven stapelen zich in de tussentijd wel op. We verwachten de komende jaren een inhaalslag. In de slotnota voorgesteld om € 15.000 over te hevelen naar 2026.

- **Deelname Groene Metropool**

Omschrijving

De kosten voor deelname aan de Groene Metropool Twente (GMT) zijn opgenomen in de begroting. GMT is het netwerk voor gemeenten rond groen/blauwe thema's en landbouw en een belangrijk platform voor kennisverwerving en kennisdeling over alle opgaven in het landelijk van Twente. Daarnaast verbindt GMT gemeenten met onderwijsinstellingen en bedrijfsleven en faciliteert het onderzoeksprogramma's. GMT heeft een belangrijke meerwaarde voor alle Twentse gemeenten.

- **Stimuleren biodiversiteit**

Omschrijving

Dit jaar was de bloemenzaadactie een groot succes. Bijna 400 inwoners van onze gemeente hebben gebruik gemaakt van onze actie. Ook hebben veel mensen zich aangemeld voor de boomdeeldagen. Er waren bijna 2 keer zoveel bomen besteld.

Motie 2024-M25 'Meer heggen in ons buitengebied' heeft nog niet tot succes geleid. Lastig is dat heggen in onze gemeente voor een groot deel landschappelijk gezien niet passend zijn.

In 2025 hebben we samen de Wildbeheereenheid gezorgd dat er meer wildpaaltjes langs de wegen in het buitengebied zijn geplaatst om valwild te voorkomen.

Dit jaar hebben wij ook weer het project 'Wies met de Patries' ondersteund om de leefomstandigheden van onze biodiversiteitsambassadeur te verbeteren. De (kwartaal)bijeenkomsten rond dit project hebben we verbreed om alle groene partijen/initiatieven in de gemeente bij elkaar te brengen. Dit doen we onder de naam Groen Tafel Twenterand 'Wies met de Patries'.

- **Ervencoaches**

Omschrijving

De ervencoaches hebben in 2025 weer hun waarde bewezen. Vanaf de tweede helft van 2025 opereren ze naast de Sociaal Economische Begeleiders, die zich richten op de blijvende agrariërs. De ervencoaches zijn er voor vragen van alle niet-agrarische grondeigenaren in het buitengebied.

- **Organiseren landbouwbeleefdag**

Omschrijving

In 2025 hebben we de landbouwbeleefdag weer georganiseerd. Dit keer in het centrum van Vroomshoop. Doordat Gastvrij Twenterand en Streek van de Boer Twenterand in 2025 niet actief waren was er geen ondersteuning vanuit deze bij de beleefdag. Toch hebben we samen met een evenementenbureau en met aantal ondernemers een mooie markt met leuke activiteiten neergezet. In 2025 is er een evaluatie van de landbouwbeleefdag geweest en hebben we besloten dat de opzet volgend jaar anders zal zijn. We zijn inmiddels bezig om dit verder uit te werken.

- **Platteland**

Omschrijving

In 2025 is gewerkt aan de afhandeling van erftransitieplannen die voortkomen uit de Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties (LBV en LBV-plus). De inschrijfperiode voor deze regelingen zijn inmiddels verstreken. Het werven van een fulltime senior RO-adviseur is niet gelukt vanwege de aanhoudende arbeidsmarktkrapte. Daarom is een parttime medewerker ingehuurd, die in 2025 volledig is ingezet op de zes lopende LBV-dossiers binnen de gemeente. Deze dossiers vragen maatwerk in ruimtelijke ordening en vergunningverlening. De inzet van deze medewerker is noodzakelijk geweest om ondernemers te begeleiden in hun erftransitie. De begeleiding wordt ook in 2026 voortgezet.

De loonkosten vielen in 2025 circa € 55.000 lager uit dan begroot. De inkomsten van het rijk waren ook lager (per afgerond LBV- of LBV-plus-traject ontvangt de gemeente € 27.000). Hierdoor bleef de uitvoering in 2025 budgettair neutraal.

Wat hebben we bereikt

Subdoel: De kernen zijn economisch vitaal en sociaal weerbaar

Wat hebben we daarvoor gedaan

- **Centrumontwikkeling**

Omschrijving

In maart 2025 is het Uitvoeringsprogramma Centrum Vriezenveen vastgesteld. Er is gewerkt aan de uitwerking hiervan om te komen tot een levendig centrum met een diverse mix van functies, goede bereikbaarheid, aantrekkelijke openbare ruimtes en duurzame oplossingen. Er was regelmatig contact met betrokkenen als ondernemers, vastgoedeigenaren en grondeigenaren om spoedig tot realisatie te komen. Zo werden er (aanvullende) gesprekken gevoerd over het autoluw maken van het centrum, de opwaardering van bestaande parkeerplaatsen, de vergroening van het centrum en de herinrichting van het Tilanusplein en het Westeinde. Ook voor Den Ham, Vroomshoop en Westerhaar is gewerkt aan bloeiende, toekomstbestendige en levendige centra en winkelgebieden als hart van onze gemeenschap.

- **Van ondernemersfonds naar investeringsfonds**

Omschrijving

Vanaf 1 januari 2025 is het voormalige Ondernemersfonds vervangen door het investeringsfonds Twenterand Invest. Dit fonds stimuleert collectieve initiatieven die de lokale economie en leefbaarheid bevorderen en brengt daarnaast onderwijs, ondernemers, cultuur, sport, maatschappelijke organisaties en overheid samen. Deze samenwerking stimuleert creativiteit en innovatie, versterkt de banden tussen verschillende sectoren en draagt bij aan een bloeiend Twenterand.

De gemeenteraad stemde eind 2024 in met een verhoging van de OZB voor niet-woningen, waardoor het fonds kon worden gevuld met € 400.000,-. In 2025 zorgden een stichting (met bestuursleden vanuit onder meer de ondernemersverenigingen), een externe toetsingscommissie en een fondsmanager voor de verdeling van het geld. Het indienen van een aanvraag is bewust laagdrempelig gehouden. Verenigingen hebben in het eerste jaar veel gebruikgemaakt van de mogelijkheid om aanvragen in te dienen. In het jaarverslag van de stichting staat welke evenementen en activiteiten met de toegekende gelden zijn ondersteund. Zo droeg de stichting onder meer bij aan de realisatie van een nieuw kunstgrasveld bij Amicitia, de Zwem4Daagse in Vroomshoop, de voorjaarsmarkt bij de Leemansmolen, het Lifestyle Event 2025 en de organisatie van de Dodenherdenking en het Bevrijdingsontbijt.

Wat hebben we bereikt

Subdoel: Er is voldoende kwantitatieve en kwalitatieve fysieke ruimte voor de huisvesting van ondernemers aanwezig

Wat hebben we daarvoor gedaan

- Actualiseren en uitvoeren detailhandelstructuurvisie

Omschrijving

Er is een gemeentebrede analyse uitgevoerd in samenwerking met een externe partij. Dit heeft geresulteerd in de Bouwsteen Retail, die is vastgesteld en gebruikt zal worden voor de Omgevingsvisie 2.0. Het uiteindelijke beleid zal geïntegreerd worden in de omgevingsvisie.

- Exploiteren bestaande terreinen, fase 2 Oosterweilanden en revitaliseren Garstelanden

Omschrijving

In 2025 is verdere voortgang geboekt bij de ontwikkeling van bedrijventerrein Oosterweilanden in Vriezenveen. Fase 1 is inmiddels grotendeels bebouwd en in gebruik; slechts enkele kavels moeten nog worden ontwikkeld. Eind 2025 is gestart met het woonrijp maken van deze fase, waarmee een belangrijke stap is gezet richting de afronding van het gebied.

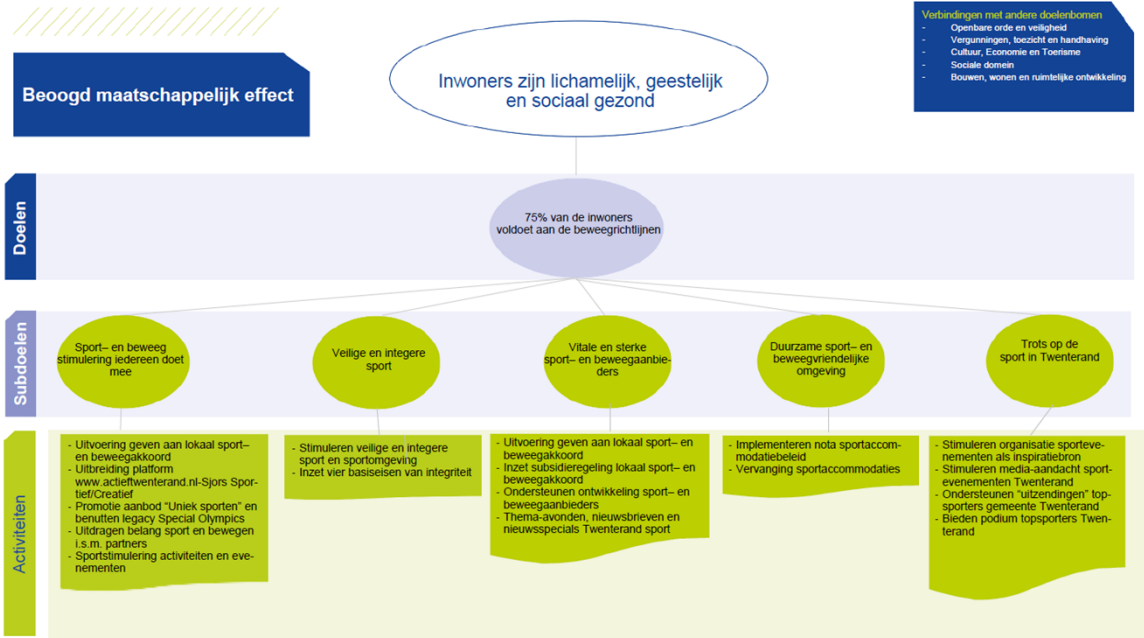
Ook binnen fase 2 van Oosterweilanden hebben zich positieve ontwikkelingen voorgedaan. In 2025 zijn meerdere kavels verkocht en, na invoering van een vernieuwd uitgiftebeleid, zijn daarnaast diverse kavels onder reservering geplaatst. Van de in totaal vijftien kavels die fase 2 omvat, zijn er nog vier beschikbaar.

Ondanks de opgelopen vertraging hebben in 2025 de voorbereidende werkzaamheden voor de revitalisatie van bedrijventerrein De Garstelanden in Westerhaar-Vriezenveensewijk onverminderd doorgang gevonden. Naar verwachting wordt het project in 2026 aanbesteed. Met deze planning blijft de gemeente gericht op een zorgvuldige en toekomstbestendige realisatie van de revitalisering van het bedrijventerrein.

Doelenboom Sport

Doelenboom

Sport | 2025

Beoogd maatschappelijk effect en doel Sport

Beoogd maatschappelijk effect

Inwoners zijn lichamelijk, geestelijk en sociaal gezond

Doel

75% van de inwoners sport en beweegt

Hoe vitaler iemand is, hoe groter de kans dat diegene kan deelnemen in de maatschappij en zelfstandig thuis kan blijven wonen.

De overheid wil dat 75% van de Nederlandse bevolking in 2040 aan de Beweegrichtlijnen voldoet. Dit verkleint de kans op lichamelijke en mentale gezondheidsproblemen. Dat staat in het Nationaal Preventieakkoord. De gemeente Twenterand onderschrijft deze ambitie op weg naar een samenleving waarin minimaal 75% van de Twenteranders uit alle lagen van de bevolking voldoet aan de landelijk vastgestelde beweegrichtlijnen. We zetten hierbij sport in als middel in samenwerking met aanpalende domeinen zoals onderwijs, zorg en welzijn en het overkoepelende plan "Gezond en Actief Leven Aanpak". De onderzoeken naar sport- en beweeggedrag waar we als gemeente Twenterand gebruik van maken worden uitgevoerd door de CBS/RIVM-VWS, GGD, het Kenniscentrum Sport & Bewegen en NOC*NSF.

De metingen uit 2022 laten landelijk gezien het volgende beeld zien:

	Sportdeelname 1x of vaker per week (*1)	Beweegrichtlijnen (*2)
4 - 11 jaar	58%	57%
12 - 17 jaar	72%	33%
18 - 64 jaar	54%	46%
65+	39%	38%

*1 = Cijfers en feiten sport en bewegen | Loketgezondleven.nl

*2 = Beweegrichtlijnen | Sport en bewegen in cijfers

Noot: Betreffende onderzoeksorganisaties willen we betrekken om toekomstgericht ook de cijfers lokaal voor de gemeente Twenterand weer te geven.

Wat hebben we bereikt

Subdoel: Sport- en beweegstimulering iedereen doet mee

Wat hebben we daarvoor gedaan

- **Promotie aanbod “Uniek Sporten” en benutten legacy Special Olympics**
Omschrijving
In 2025 hebben we de inclusieve sportcarroussel opgezet voor inwoners met een (zichtbare en onzichtbare) beperking. In samenwerking met vier Twenterandse sportverenigingen hebben ruim 30 inwoners kennis gemaakt met verschillende vormen van sporten en bewegen.
Verder is geparticipeerd in de Regionale Werkgroep Inclusief Sporten, waarbij we hebben ingezet op een stimuleringsregeling voor regionale initiatieven op het gebied van aangepast sporten, het wegnemen van drempels voor specifieke doelgroepen en het verbeteren van regionale samenwerking.
- **Uitvoering geven aan lokaal sport- en beweegakkoord**
Omschrijving
2025 was het 3e jaar van de vastgestelde sport- en beweegvisie 2023 - 2026 Twenterand - Sportakkoord II waarmee we zoveel mogelijk mensen in beweging willen krijgen en ons daarbij hebben gefocust op de volgende 5 speerpunten:
1: Sport- en beweegstimulering, iedereen doet mee
2: Veilige en integere sport en aanpak grensoverschrijdend gedrag
3: Vitale en sterke sport- en beweegaanbieders
4: Duurzame sport- en beweegvriendelijke omgeving
5: Trots op de sport in Twenterand
- **Uitbreiding platform www.actieftwenterand.nl – Sjors Sportief/Creatief met organisaties, informatie, aanbod en kennismakingslessen sport en cultuur**
Omschrijving
Het aantal sport- en culturaanbieders met aanbod op het platform www.actieftwenterand.nl hebben we uitgebreid naar 105 organisaties.
Het aanbod aan activiteiten is uitgebreid naar 162 activiteiten.
Als pilot hebben we voor de eerste keer het sport- en cultuurstimuleringsproject "Try-Out" voor middelbare scholieren (12 en 18 jaar) georganiseerd.
Maar liefst 1.200 middelbare scholieren werden geïnformeerd over het project en ontvingen het boekje met aanbod.
Voor de 3e keer hebben we Sjors Sportief & Creatief georganiseerd met ruim 650 kinderen die deel hebben genomen aan kennismakingslessen.

Wat hebben we bereikt

Subdoel: Veilige en integere sport

Wat hebben we daarvoor gedaan

- **Stimuleren sport- en beweegaanbieders tot veilige en integere sport en sportomgeving**
Omschrijving
In het kader van een veilige sportomgeving en de aanpak van grensoverschrijdend gedrag hebben we in 2025 2 keer de cursus vertrouwenscontactpersoon georganiseerd. In maart waren er 17 deelnemers en in september 10 deelnemers.

Wat hebben we bereikt

Subdoel: Vitale en sterke sport- en beweegaanbieders

Wat hebben we daarvoor gedaan

- **Inzet subsidieregeling lokaal sport- en beweegakkoord**
Omschrijving
 Vanuit Sportakkoord II zijn in 2025 in totaal dertig aanvragen waarderingssubsidie sport en/of gezonde leefstijlinterventies gehonoreerd waarmee actoren een bijdrage leveren aan Sport- en Beweegvisie / Sportakkoord II Twenterand. Met dit aanbod is nieuw sport- en beweegaanbod en sport- en beweegaanbod voor nieuwe doelgroepen opgezet en zijn trainers en coaches geschoold.
- **Communicatie en organisatie thema-avonden, nieuwsbrieven en nieuwsspecials Twenterand Sport**
Omschrijving
 Communicatie over sport en bewegen is van belang om sportorganisaties goed en tijdig te kunnen informeren, kennis te delen, te inspireren en te ontmoeten en verbinden. In 2025 hebben we naast twee opleidingen tot vertrouwenscontactpersoon voor sportverenigingen het jaarlijks Twents Kennis en Informatie Event voor de sport georganiseerd. In het samenwerkingsverband van de 14 Twentse verenigingen op het gebied van sport en bewegen trokken we dit keer meer dan 250 deelnemers naar dit event toe!
 Daarnaast hebben we 3 reguliere nieuwsbrieven Twenterand Sport en 8 tussentijdse nieuwsspecials Twenterand Sport op actuele thema's uitgebracht.
- **Ondersteunen ontwikkeling sport- en beweegaanbieders door inspiratie, verbinding, samenwerking en good practice voorbeelden**
Omschrijving
 Het project Club Kader Coaching is gestart waarbij we met ondersteuning van de combinatiefunctaris vanuit Sportservicegroep Hardenberg drie clubs (Volleybalverenigingen Vrivo, HVC en korfbalvereniging SDO) ondersteunen in de ontwikkeling van kaderbeleid binnen de club en kennisverruiming van trainers op de werkvloer.

Wat hebben we bereikt

Subdoel: Duurzame sport- en beweegvriendelijke omgeving

Wat hebben we daarvoor gedaan

- **Vervanging sportaccommodaties**
Omschrijving
Nieuwe sporthal Vriezenveen
 Ter vervanging van sporthal De Stamper, de semipermanente sporthal en de gymzaal aan de Krijgerstraat is in 2025 een schetsontwerp voor de ontwikkeling van het nieuwe sportcentrum gemaakt. Dit is in samenwerking met Slangen en Koenis en InFitBV en met lokale participatie vanuit onderwijs en sport tot stand gekomen en verwerkt tot een (financieel) voorstel dat in Q1 2026 ter besluitvorming wordt voorgelegd aan de gemeenteraad.
Kunstgrasvelden
 De kunstgrasvelden van korfbalverenigingen SDO en TOP zijn vervangen.
 Het kunstgrasveld van voetbalvereniging Voorwaarts is gekeurd en dient in 2026 te worden vervangen.
Inventaris Het Punt / De Klaampe
 Voor de vervanging van sportmateriaal voor Het Punt en De Klaampe is structureel een bedrag in de begroting opgenomen en dit budget is in 2025 ingezet en gebruikt.

- **Ontwikkeling 2 van de 4 inclusieve speeltuinen**

Omschrijving

Naar aanleiding van het coalitieakkoord krijgen de 4 kernen Den Ham, Vroomshoop, Westerhaar-Vriezenveensewijk en Vriezenveen een inclusieve speeltuin. 2 kernen in 2025 en 2 kernen in 2026. Realisatie in 2025 is echter niet gelukt voor Vroomshoop en Den Ham. In Den Ham is dit gekoppeld aan de inrichting van de Roelofsbrink, zie aangenomen motie 2025-m27. Nu duidelijk is dat deze locatie wordt ingevuld met groen én een inclusieve speeltuin, kunnen concrete plannen worden uitgewerkt. In Vroomshoop lopen de gesprekken met Mijande Wonen nog over het Flierpark. Realisatie schuift daarmee door naar 2026 (2) en 2027 (2).

- **Onderzoeken i.r.t. vervanging / privatisering sportvelden**

Omschrijving

Bij verschillende sportaccommodaties zijn deelonderzoeken uitgevoerd, bijvoorbeeld kunstgras Voorwaarts. Voor parkeeronderzoek voor sportpark De Bosrand en sportpark Het Midden (motie 2024-M42) worden de uitkomsten van de onderzoeken verwerkt in een voorstel voor college en raad. Dit voorstel zal zowel mogelijke maatregelen als een voorstel voor financiële dekking bevatten.

- **Ontwikkeling pumptrackbaan**

Omschrijving

De pumptrackbaan (motie 2024-M17) is nog niet in 2025 gerealiseerd. In samenwerking met Stichting Sportfietsen is vastgesteld dat het huidige budget slechts toereikend is voor een basisbaan, waarmee niet wordt voldaan aan de opgehaalde wensen. Er wordt daarom een subsidie aangevraagd voor uitbreiding en programmering voor meerdere doelgroepen. Op die manier kan het gebruik van de pumptrack worden geborgd voor verschillende doelgroepen, en wordt de baan niet alleen een sportieve voorziening, maar ook een plek voor ontmoeting, ontwikkeling en inclusieve sportparticipatie. Realisatie staat nu gepland voor 2026.

Wat hebben we bereikt

Subdoel: Trots op de sport in Twenterand

Wat hebben we daarvoor gedaan

- **Ondersteunen “uitzendingen” topsporters gemeente Twenterand**

Omschrijving

In 2025 hebben we als gemeente twee uitzendingen van topsporters uit Twenterand naar EK's en WK ondersteund.

Betreft:

- EK Dammen Italië /WK Dammen Turkije (deelneemster)
- WK Twirlen Turijn (deelneemster)

Beleidsdocumenten

[Sportaccommodatiebeleid | Twenterand](#)

[Lokale Sport- en bewegvisie 2023-2026](#)

Wat heeft het gekost

Overzicht baten en lasten Economie en vrije tijdsbesteding

	Realisatie begrotingsjaar	Raming begrotingsjaar na wijziging	Raming begrotingsjaar voor wijziging	Incidenteel gerealiseerd in boekjaar
Doelenboom cultuur en recreatie en toerisme				
Lasten	3.587.995	4.264.995	3.239.517	153.857
Baten	891.411	597.333	294.788	0
Saldo van baten en lasten	-2.696.584	-3.667.662	-2.944.729	-153.857
Doelenboom economie en werkgelegenheid				
Lasten	1.659.576	1.806.622	1.924.122	445.689
Baten	186.477	185.560	199.100	0
Saldo van baten en lasten	-1.473.099	-1.621.062	-1.725.022	-445.689
Doelenboom sport				
Lasten	4.141.766	4.442.666	4.132.317	19.159
Baten	1.255.822	1.180.486	1.036.327	0
Saldo van baten en lasten	-2.885.944	-3.262.180	-3.095.990	-19.159
Totaal programma lasten	9.389.336	10.514.283	9.295.956	618.705
Totaal programma baten	2.333.710	1.963.379	1.530.215	0
Totaal saldo van baten en lasten	-7.055.627	-8.550.904	-7.765.741	-618.705
Mutaties reserves db cultuur en recreatie en toerisme	399.796	1.415.996	771.296	364.004
Mutaties reserves db economie en werkgelegenheid	400.688	500.500	590.000	400.688
Mutaties reserves db sport	182.131	374.566	376.126	69.047
Totaal mutatie reserves	982.615	2.291.062	1.737.422	833.739
Geraamd resultaat	-6.073.011	-6.259.842	-6.028.319	215.034
<i>gerealiseerd totaal saldo van baten en lasten voor resultaatbestemming</i>	1.495.277			
<i>gerealiseerd totaal saldo van baten en lasten na resultaatbestemming</i>	186.831			

Wat heeft het gekost

Het gerealiseerde totaal saldo van baten en lasten op het programma 'economie en vrije tijdsbesteding' is € 187.000 lager dan geraamd (voordeel). Dit verschil wordt onder andere veroorzaakt door:

Cultuur, recreatie en toerisme

- De kosten cultuurmakelaar zijn € 22.000 lager dan geraamd i.v.m. een openstaande vacature voor deze functie. Hierdoor is er ook een voordeel op de uitvoeringskosten (€ 6.000).
- Er is minder uitgegeven aan meerjarig onderhoud musea. Totaal een onderschrijding van € 323.000. Diverse werkzaamheden zijn verschoven naar 2026, o.a. in afwachting van evt. verkoop. De kosten voor meerjarig onderhoud worden gedekt uit de reserve 'onderhoud gebouwen, bruggen en kunstwerken'. De onttrekking uit deze reserve is eveneens lager dan geraamd. Daarnaast was een bedrag geraamd voor onderhoud niet noodzakelijk, wat een voordeel van € 113.000 oplevert.

- Er is minder uitgegeven aan meerjarig onderhoud dorpshuizen. Totaal een onderschrijding van € 640.000. Dit betreft m.n. de werkzaamheden aan de Klaampe. Dit meerjarig onderhoud wordt uitgevoerd in combinatie met de verduurzamingsopgave, waarvoor een krediet beschikbaar is gesteld. Dit wordt in 2026 aanbesteed. De kosten voor meerjarig onderhoud worden gedekt uit de reserve 'onderhoud gebouwen, bruggen en kunstwerken'. De onttrekking uit deze reserve is eveneens lager dan geraamd. Door het nog niet oppakken van het meerjarig onderhoud is het regulier onderhoud wel wat hoger dan geraamd (€ 27.000).
- Gemeente is eigenaar van camping de Blekkenhorst. De huuropbrengsten zijn € 27.000 hoger dan geraamd.
- De huurachterstand van Stichting De Klaampe van € 196.000 is als oninbaar aangemerkt omdat de stichting momenteel onvoldoende exploitatiemogelijkheden heeft om deze achterstand in te lopen. De inkomsten uit maatschappelijke verhuur zijn beperkt en kunnen niet worden verhoogd zonder de maatschappelijke functie van het gebouw te schaden. Daarnaast zou invordering tot faillissement leiden, waardoor de vordering alsnog oninbaar blijft.
De achterstand is grotendeels ontstaan door incidentele tegenvallers in 2024 en 2025, zoals onverwachte kosten en een tijdelijke terugval in verhuur en inkomsten. Deze eenmalige tegenvallers konden niet binnen de reguliere exploitatie worden opgevangen en hebben de financiële positie aanzienlijk verzwakt.
Er is echter vertrouwen in financiële stabiliteit vanaf 2026, doordat De Klaampe en de gemeente een pakket structurele maatregelen uitvoeren. Deze omvatten onder andere verduurzaming van het gebouw, een aparte toegang tot het sportgedeelte, het creëren van extra verhuurbare meters en verdere kostenreductie en omzetverhoging. Hiermee wordt een duurzaam herstel van de exploitatie verwacht.

Economie en werkgelegenheid

- Werkbudget economie lagere uitgaven dan geraamd (€ 33.000). Dit budget is reeds naar beneden bijgesteld met € 50.000 vanaf 2026.
- De subsidie ondernemersfonds van € 70.000 is niet verstrekt in 2025. Dit wordt gedekt uit de reserve coalitieakkoord, dus deze onttrekking heeft ook niet plaatsgevonden. Dit bedrag wordt doorgeschoven naar 2026 (door de raad besloten).
- Kosten leader zijn lager dan geraamd (€ 28.000), doordat een aanvraag uit voorgaand jaar niet is doorgegaan.
- De uitbreiding en verbetering dorpsommetjes (€ 20.000) en Woeste grond (€ 20.000) is nog niet opgepakt, mede vanwege onderbezetting op economie. Dit wordt doorgeschoven naar 2026. Wordt gedekt uit reserve coalitieakkoord, dus heeft geen invloed op het saldo.

Sport

- Lagere huuropbrengst sporthal de Stamper (€ 28.000) door minder gebruik van verenigingen.
- Hoger onderhoud sportzaal Beukenhage door onverwachte storingsen/lekkage (€ 4.300).
- Hogere schoonmaakkosten sporthallen -en zalen en zwembad van € 46.000. Nieuwe aanbesteding valt hoger uit. Is structureel nadeel.
- Opbrengst zwembad Zandstuve is hoger in 2025 door goed weer, maar kosten (bv. g/w/e) zijn hierdoor ook hoger (per saldo nadeel van € 39.000).
- Ontwikkeling 1 en 2 van de 4 inclusieve speelterreinen is nog niet gedaan. Voordeel van € 200.000. Daarnaast is er nog een restant van de voorbereidingskosten nieuwe sporthal Vriezenveen van € 154.000 en een voorbereidingskrediet t.b.v. aquapark Zandstuve van € 150.000 (ten laste van reserve coalitie akkoord). Voorgesteld wordt deze 3 bedragen over te hevelen naar 2026 via resultaatbestemming, uitgaven komen in 2026.
- Hogere onderhoudskosten van € 49.000 op de sportparken. Dit komt m.n. door het natte weer over 2025 waardoor meer onderhoud en meer onkruidbestrijding noodzakelijk was. Door de uitstroom van SW-ers kan dit niet in eigen beheer uitgevoerd worden, maar wordt dit door derden uitgevoerd.